

IOAN CRÂNCĂU

Porecle și supranume în Tăuții Măgherauș

(Din lucrarea "Toponimia și antroponimia localității Tăuții Măgherauș")

Esența funcțională a comunităților umane se descoperă și prin onomastica acestora. Cuvântul, numele, în unitatea sa semantică relevă, în contextul la care ne referim, structuri de permanență și profunzime în straturi de limbă și istorie. Această monografie onomastică a satului Tăuții Măgherauș din jud. Maramureș își propune să consemneze materialul de toponimie și antroponime, și pe această bază să analizeze faptele ca semnificații istorice și de limbă românească.

Cercetând onomastica acestei localități am întâlnit o organizare formală deosebit de pronunțată, un sistem de grup social, aparținând, prin structura fundamentală, macrosistemului onomasticii românești. Această constatare a condus către abordarea interdisciplinară a numelor proprii în contexte istorice și sociale.

Culegerea și interpretarea materialului de toponimie și antroponimie s-a făcut prin metoda dialectologică și geografică, prin aplicarea chestionarului standardizat. Am încercat o sinteză metodologică între cercetarea sincronică și cercetarea diacronică, îmbinând investigația de teren cu studiul de arhivă. Astfel s-a ajuns la ideea unei unități permanente a numelui propriu în contexte active sau pasive, ceea ce permite descoperirea unei structuri invariante și a funcțiilor numelui propriu în localitate. Grupul social permite schimbări lente în domeniul toponimiei și este deschis spre inovație în antroponimie. Această realitate este determinată de factorii lingvistici și extralingvistici asupra cărora ne vom opri pe parcursul lucrării.

Tehnica de redactare a glosarului toponimic este următoarea: se dă forma literară a toponimului, transcrierea fonetică, se specifică subiecții ale căror explicații s-au notat între ghilimele, iar, de câte ori s-a considerat necesar, s-au adăugat explicațiile autorului. Atunci când explicațiile concordă cu cele întâlnite în lucrări de toponimie, dicționare, s-a scris numele subiectului și cf. autorul și lucrarea semnalată, iar dacă în lucrarea de specialitate termenul este cunoscut cu alte semnificații s-au trecut și acestea, cu trimitere la lucrarea respectivă.

Pentru prenume, nume de familie se redă forma literară și transcrierea fonetică. Au fost considerate hipocoristice toate formele derivate de la prenumele de bază.

Pentru stabilirea etimologiei, ori de câte ori a fost necesar s-au făcut trimiteri la lucrările de bază.

Aparținând unei zone de tranziție situată între Chioar-Codru-Someș, materialul permite elaborarea ipotezelor de lucru pentru cercetarea onomastică a acestor zone, spațiu ce conservă importante valori de limbă, cultură și civilizație ale căror influențe se resimt puternic în Tăuții Măgherauș.

Adeguțu - ad'eguțu (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Măgherauș) - "om mic de statură, care construia cuptoare de pâine cu ajutorul argilei", ajag, ad'iag. De la a'diag+suf. dim. -uțu.

Aiha - Aiha (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Măgherauș) - "om care folosea foarte des expresia aiha" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Măgherauș). De la interjecția aiha.

Becu - becu- (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Măgherauș) - fam. "om care nu avea păr pe cap". De la apelativul bec <fr. Bec>.

Bucșe - bucșe - "om mic și gras" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Măgherauș) -

Steaua care stă-nt-un loc
Nici badii nu-i vrea noroc.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3191

De când i potică-n Baie
Nu mai vezi fete bălaie,
Da' n-ai văzut de când ești
Fete hâde ca-n Borlești.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3192

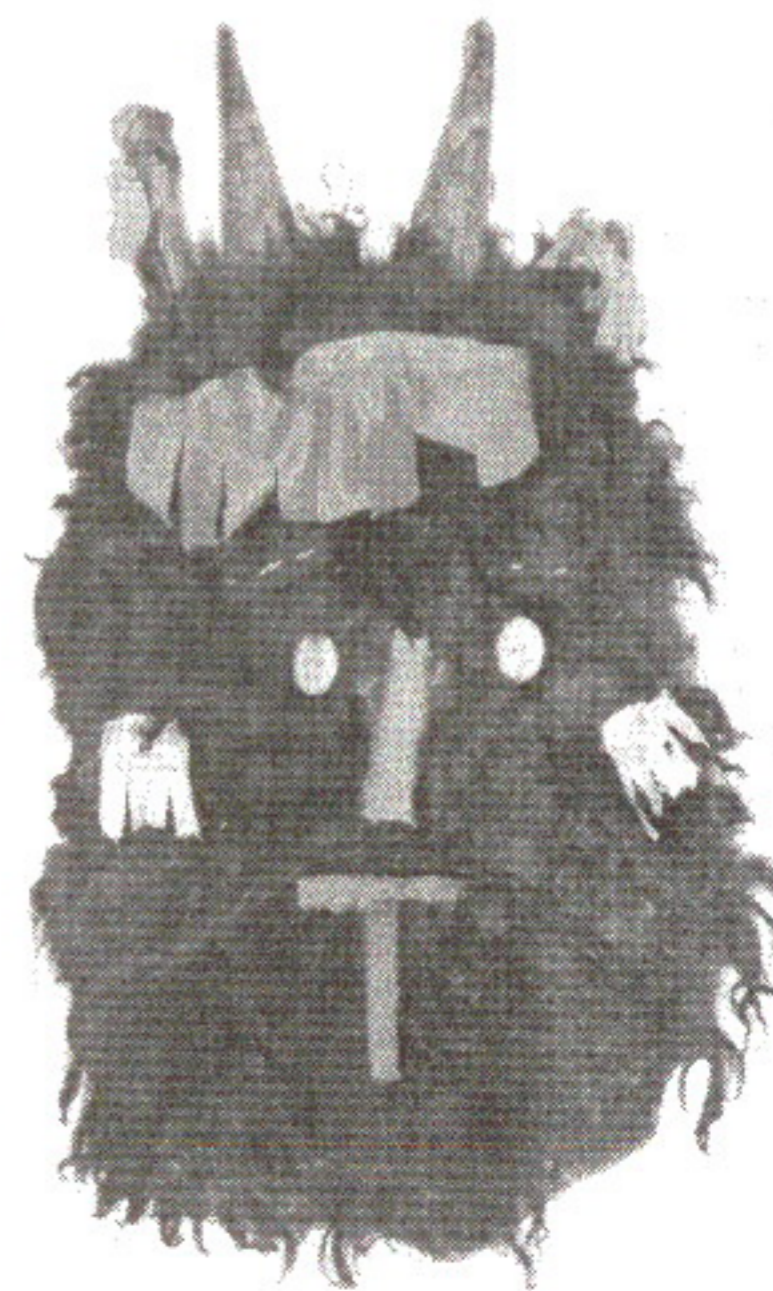
Care mamă n-are fete
Șohan raiu ié nu-l vede,
Care are tăt feciori
Vede raiu tăt cu flori.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3193

Ție-ț curg zăbelele
Ca la scroafă belele
Când mănâncă pepene.
N-am atâtea joljurele
Ca să te șterg de zăbele.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3194

Bate-mă, Doamne, cu băta,
Nu mă bate cu urâta
Că durerea-i trecătoare -
Hâda-i hâdă până moare.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3195

Cine dracu-o mai văzut
Cioară neagră cu albeață,
Fată albă cu musteață.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3196

Dă-te-ncolo, măi mucos,
Că minten ne-om trânti jos
Cât de mare-i odoru
Ne-om da de-a rostogolu.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3197

Bătrâneță, haine rele,
Rău mă tem c-oi ptica-n ele;
Bătrâneță, haină rea,
Te-aș opri dacă-aș putea.
De la Ioan Mărieș a lu Todoru
Onucului, 23 ani, Fersig, 1924

3198

Frunză de goron galbână,
Tragănă, mândră, tragănă
Că și io mi-am trăgănat
Frunză de goron uscat.
De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani,
Fersig, 1925

3199

De s-ar țese pânza-n baltă,
Fără ițe, fără spată,
Ar țese ș-a mea nevestă.
De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani,
Fersig, 1925

3200

Copilă secerătoare,
Nu secera vara-n soare:
Soarele te pârjolește
Și pe față te negrește.
De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani,
Fersig, 1925

3201

Lelea, lungă cât o joardă,
Bună i de ciuhă-n holdă,
Da' nici de ciuhă nu-i bună
Că ie aduce furtună.
De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani,
Fersig, 1925

3202

Lelea galbână la păr
Face mămăliga-n ol,

De la *bucșă* "piesă cilindrică de la roată".

Buhu - buhu - "om mare, brunet și cu ochii mari, bulbucăți" (De la Gheorghe Lupșa, 78 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la *buhă*, adaptat genului masculin.

Căpruță - căpruță - "femeie care avea capre" (De la Gheorghe Crâncău, 724 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -, sau se purta ca o capră, adică era foarte instabilă și "fără minte, adică minte de capră" - De la *capră*+suf. dim. -uță.

Cioncușu - cioncușu - "om carea avea privirea sașie" (De la Vasile Oiegaș, 65 ani, 1991, Tăuții Magherăuș).

Ciulă - ciulă - fam. "om cu urechile mici și ciulite" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la *ciul*, prin substantivizare.

Ciuntu - ciuntu - "un om căruia îi lipsea o mână" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la adj. *ciunt*, substantivizat probabil prin contaminare între *ciot* și *ciung* (Cf. DEX, p. 156).

Ciuteac - ciut'eq - fam. "om ciudat, nervos" (De la Gheorghe Lupșa, 78 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Coaitar - coaitar - indiv. "om înalt, subțire și care are un mers lăbărțat" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Coanci - coanci - indiv. "om care are privirea încrucișată" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Codobistor - codobistor - "om slab și negricios" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș)

Coiantău - coiantău - indiv. "un om cu testicule mari" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la pop. *coi* < lat. *coleus*.

Coiosul - coiosu - individ. "om cu testicule mari" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la pop. *coi* < lat. *coleus*. + suf. -os.

Crăcita - crăcita - indiv. "femeie care avea picioarele crăcănate" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *crăci*.

Dărăneasă - dărăn'eqsă - indiv. "o femeie al cărei tată cânta la contrabasul care scotea sunetele: dără, dără" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *dăran* < onomatopeea substantivizată inițial la masculin și apoi a trecut la forma feminină cu suf. -easă.

Deocă - d'eqcă - indiv. "om căruia, când era copil, mamă-sa îi spunea Deocă < Deordeocă. De la pren. *Gheorghe* < gr. *Georgios*.

Dracul - Dracu - indiv. "om care, în tinerețe, îi plăcea să se deghizeze în drac, pentru a speria copiii" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *drac* > lat. *draco*.

Fătuțu - fătuțu - indiv. "un om scund, care era făt la biserică" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *făt*+suf. dim. -uțu.

Fârță - fârță - indiv. "femeie care se fâțâie mult" (De la Gheorghe Crâncău, 74 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. reg. *fâtă* < *fârță*.

Iepurișca - iepurișca - fam. "familia întregă avea un mers cu pasul mare și repede" (De la Gheorghe Lupșa, 78 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *iepure*+suf. -ișcă.

Îngeru - îngeru - indiv. "om care deținea mereu rolul Îngerului în Viflaimul de Crăciun" (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *inger*, lat. *angelus*.

Kilometru - kilometru - indiv. "femeie care umbla foarte repede" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *kilometru*, fr. *Kilometre*.

Lizălă - lizălă - indiv. "un om care râde mereu" (De la Vasile Oiegaș, 65 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la vb. *hlizi*+suf. -ălă.

Lungul - lungu - fam. "oameni înalți și slabi" (De la Gheorghe Crâncău, 65 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la adj. subst. *lung*+art. -l; lat. *longus*.

Mălanca - mălanca - indiv. "femeie care se purta îmbrăcată frumos" (De la Gheorghe Lupșa, 78 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Negru - n'egru - fam. "oameni înalți și negricioși" (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - Din adj. subst. *negru*+art. -l. Lat. *nigrum*.

Păcălici - păcălici - indiv. "om mic, care se asemăna la înfățișare cu

Felician Săteanu: Vlăim la Festivalul Datiniilor de Iarnă, Sighet, 2004.

păcăliciul de pe jocul de cărți al copiilor” (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la *păcăli*+suf. - ici.

Pitite - *pit'it'é* - indiv. “femeie foarte mică”. De la *pitic*. Adj. *pititel*, *pitité*.

Păca - *păca* - indiv. “o femeie care a mers la cooperativă să-și cumpere capse, dar a uitat cum se numesc și i-a cerut vânzătorului să-i dea de acele care se bagă una într-alta și face *păc*” (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la interj. onomatop. *păc*+art. - a.

Pleşcă - *pleșcă* - indiv. “om care era chel, pleșuv” (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Popă - *popă* - indiv. “un om a cărui mamă l-a făcut cu un preot, un *popă*” (De la Gheorghe Crâncău, 74 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - Formă populară de la *preot*.

Protac - *protac* - “om înalt, adus de spate” (De la Gheorghe Crâncău, 74 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Puce - *puce* - indiv. “femeie mică, grasă și guralivă” (De la Gheorghe Crâncău, 74 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) -

Rusalău - *rusalău* - indiv. “era considerat om rău, deoarece păzea pădurea și nu putea nimeni să ia vreun lemn. A avut mamă cu prenumele Ruscă” - De la ap. *rus*+suf. -alău.

Ruscută - *ruscută* - indiv. “femeie căreia-i plăcea să bea cu rușii când erau la noi în al doilea război mondial” (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *ruscă*+suf. Dim. -uță.

Sărăcuțu - *sărăcuțu* - indiv. “om sărac care trăia numai din slujba de vânzător în prăvălie și era de statură mică și slab” (De la Vasile Oiegaș, 65 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la adj. subst. *sărac*+suf. dim. —uț+art. -l.

Strâmba - *strâmba* - indiv. “femeie puțin încovoiată de spate” (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la adj. subst. *strâmb*+art. -a. Lat. *strambus*.

Șendoroiu - *șendoroiu* - indiv. “om mare și puternic care-și tot bătea nevasta” (De la Adrian Rațiu, 62 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la hipocor. *Șandor* (Alexandru, Sandru) +suf. -oiu.

Târziu — *târziu* - indiv. “un om care s-a însurat mai târziu, mai în vârstă” (De la Gheorghe Lupșa, 78 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la adv. *târziu*. Lat. *tardivus*.

Țăpuc - *țăpuc* - indiv. “un om care avea părul creț și rude ce avea capre” (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *țap*+suf. dim. -uc.

Ursu - *ursu* - indiv. “om înalt și bine dezvoltat, dar greoi la mers” (De la Maria Mociran, 72 ani, 1991, Tăuții Magherăuș) - De la ap. *urs*. Lat. *ursus*.

O tocăne(ște) cu fusu

Ș-o scoate cu sfloderu.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3203

Am o mândră în Chioar,

Aș aduce-o, da' n-am car:

Caru demult l-am băut

Și boii mi i-am vândut.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3204

Bate vântu, frunza plică,

Doru mândrii rău mă strică;

Bate vântu, iarba crește,

Doru mândrii mă topește.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3205

Unde văd fetele gata

Mi se dă clopu de-a roata;

Unde văd țâțele-n sân

Gândești că-s căpiți de fân -

M-aș întinde, nu-s stăpân.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3206

Domnișor, domnișoruc,

Tare-mi vine să te țuc,

Colo, la umbra de nuc.

De la Visarion Pușcaș, 80 ani, Fersig, 1925

3207

Cât i fata de micuță

Fură banii din ulcuță

Și îi dă pe la feciori

Să o joace-n sărbători.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3208

Mărs-o badea a peți

Cu caru cu purecii,

Lelea vine pe văzute

Călărește pe-un păduche.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925

3209

Cui i plac lelițele

Negre i-s zilițele

Că și mie mi-o plăcut

Și nu mai pot să le uit.

De la Ion Onca a Nuțului, 85 ani, Fersig, 1925